

UO‘K: 378.014.543

**ALOHIDA TA‘LIM EHTIYOJLARIGA EGA O‘QUVCHILAR UCHUN INTERFAOL
PEDAGOGIK YONDASHUVLAR****ИННОВАЦИОННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ДЛЯ УЧАЩИХСЯ С ОСОБЫМИ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ****INNOVATIVE PEDAGOGICAL APPROACHES FOR STUDENTS WITH SPECIAL
EDUCATIONAL NEEDS****Shuxratov Sharof Shuxratovich¹** ¹Texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori PhD dotsent**Ismoilova Sarvinoz A‘zamjon qizi²** ²Farg‘ona davlat universiteti Magistratura bo‘limi Ta‘lim tarbiya nazariyasi (texnologik ta‘lim) magistranti**Annotatsiya**

Ushbu maqolada alohida ta‘lim ehtiyojiga ega o‘quvchilar uchun innovatsion pedagogik yondashuvlar samaradorligi o‘rganilgan. Yangi pedagogik AKT vositalari hamda maxsus usullar asosida ishlab chiqilgan ta‘lim yo‘nalishi uchun o‘quvchilarning dars jarayonidagi faolligini oshirishga qaratilgan metodik ma‘lumotlar keltirilgan. Alohida ta‘lim ehtiyojiga ega o‘quvchilar bilimlarni puxta o‘zlashtirishiga va ijtimoiy muhitga moslashuvini yaxshilashga yordam berish yo‘llari bo‘yicha fikr yuritilgan. Shuningdek, maqolada moslashtirilgan o‘quv dasturlari va AKT vositalaridan foydalanishning o‘quv jarayoniga ta‘siri va maxsus integratsion yondashuvlar asosida ta‘limning samaradorligini oshirish yo‘llari ko‘rib chiqilgan.

Аннотация

В данной статье изучается эффективность инновационных педагогических подходов для учеников с заметными обще образовательными навыками. В процессе обучения представлена информация по развитию творчество учеников с использованием разработанных на основа современной педагогической технологии и специализированных методологических подходов. Исследуются способы содействия учащимся с особыми образовательными потребностями в более качественном усвоении знаний и лучшей адаптации к социальной среде. Кроме того, в статье анализируется влияние адаптированных учебных программ и ИКТ-инструментов на образовательный процесс, а также рассматриваются пути повышения эффективности обучения на основе специальных интеграционных подходов.

Abstract

This article examines the effectiveness of innovative pedagogical approaches for students with special educational needs. It provides information on measures to enhance students' creative abilities in the learning process through teaching methods developed based on modern technologies and specialized methodologies. The study explores ways to help students with special educational needs acquire knowledge more effectively and adapt better to social environments. Additionally, the article analyzes the impact of adapted curricula and ICT tools on the learning process and investigates ways to improve the effectiveness of education through specialized integrative approaches.

Kalit so‘zlar: innovatsiya, inkluziva, kompetentsiya multimediya, integratsiya, texnologiya. Interaktiv.**Key words:** innovation, inclusion, competence, multimedia, integration, technology.**Ключевые слова:** инновация, инклюзия, компетенция, мультимедиа, интеграция, технология.**KIRISH**

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan bugungi kun islohotlari inson manfaatlari ustuvorligiga qaratilgandir. Bu sa‘y-harakatlar natijasini jamiyatimizning har bir vakili o‘z hayotida his etishi uchun zarur chora tadbirlar ko‘rilmoqda. Shuningdek, ta‘lim tizimida amalga oshirilayotgan yangiliklar, Ta‘limning barcha bo‘g‘inlaridagi izchil o‘zgarishlarni alohida ta‘kidlash lozim. Kelajak avlodga sifatli ta‘lim berish hamda mamlakatimiz ravnaqiga o‘z hissasini qo‘sha oluvchi yetuk va malakali kadrlarni tayyorlash bugungi kunda eng dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

FIZIKA-TEXNIKA

Yuqorida keltirilgan masalalar muhtaram prezidentimizning «Inson qadri uchun» degan muhim tamoyilga asoslangan siyosiy komponentlar qatoriga kiritilganligi so'zimizning yaqol isbotidir. Prezident Sh.Mirziyoyev o'z nutqida "inson qadri" tushunchasi haqida so'z yuritarkan «Inson qadri deganda, biz har bir fuqaro uchun munosib turmush sharoiti va zamonaviy infratuzilma tashkil etishni, malakali tibbiy xizmat ko'rsatish, sifatli ta'lim, ijtimoiy himoya tizimi, sog'lom ekologik muhit yaratib berishni tushunamiz»[1] deb e'tirof etadi. Inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirish masalasi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning nutqlarida, farmon va qarorlarida keltirilgan. Shu bilan birga nogironligi bo'lgan yoshlarga ta'lim berish sifatini oshirish maqsadida turli sohalarida ta'lim olayotgan ko'rish imkoniyati cheklangan shaxslarga mo'ljallangan bosma va audiokitoblarga bo'lgan ehtiyoj har yarm yilda o'rganilib, shu asosda adabiyotlar ro'yxati shakllantirib borish, oliy ta'lim muassasalarining tegishli ixtisoslik yo'nalishlari bo'yicha fanlardan audiomateriallar va Brayl alifbosi asosidagi adabiyotlarni chop etish tizimi yo'lga qo'yilgan. [2] Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar yordamida elektron darsliklar va maxsus dasturiy vositalardan foydalanish inklyuziv ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish va ta'lim jarayoniga integratsiya qilish ham ushbu sohada samarali natijalarga erishishga xizmat qiladi. Bunday islohotlar natijasida imkoniyati cheklangan yoshlarning ta'lim olish imkoniyatlari kengayib, ularning jamiyatda faol ishtirok etishi uchun qulay sharoitlar yaratilmoqda. Kelgusida bu boradagi ishlarni yanada takomillashtirish va innovatsion yondashuvlarni joriy etish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarni jamiyatga moslashuvini ta'minlash bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir. Bu borada ko'p tadqiqotchilar ilmiy izlanishlar olib bormoqda. Bunda o'quvchilarni ta'lim tizimida faolligini oshirish samaradorligi o'rganilgan Jumladan **A.I.Zayniddinova:** Maxsus ehtiyojlarga ega o'quvchilarni umumiy ta'lim jarayoniga qo'shish, ya'ni inkluziv ta'limni amalga oshirishda raqamli texnologiyalar va innovatsion uslublarning ahamiyatini tahlil etgan. Muallif, eng avvalo, inkluziv ta'limning asosiy prinsiplarini: imkoniyatlar tengligi, individual yondashuv, takomillashtirilgan metodika va texnologiyalarni moslashtirish zarurligini ta'kidlab o'tadi.[3] **Sh.H. Hamroqulova** esa alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish masalalarini o'rgangan. Alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarning individual qobiliyatlarini hisobga olib moslashtirilgan pedagogik metodlar, zamonaviy yondashuvlar va texnologik usullardan foydalanish yo'llarini tahlil qilgan. Shu bilan birga interaktiv ta'lim jarayoni, individual dars hamda rehabilitatsion jihozlarning inson hayotidagi o'rni va samaradorligi darajasini shakllantirishni yoritib bergan. Shuningdek innovatsion xorijiy tajribalar samaradorligini to'liq o'rganib tahlil qilgan. [4] **D.T Usmonov**ning izlanishlari Inklyuziv tushunchani hosil qilish mezonlari va bosqichlarini asoslash samarali ta'lim texnologiya asosida bo'lajak o'qituvchilarning malakasini oshirish jarayonida inklyuziv kompetentsiyasini rivojlantirish va zamonaviy modelni ishlab chiqishdagi imkoniyatlarni yoritib bergan. Ishlab chiqilgan model axborotga yo'naltirilgan, Umumprofessional bosqichlar ketma-ketligini o'z ichiga oladi. Ishlab chiqilgan innovatsion modellar natijasida, bo'lajak o'qituvchilarni inkluziv ta'lim muhitiga moslashtirish samaradorligi oshirilgan.[5] Differensial yondashuvlar asosida talabalarning bilim darajasi, individual qobiliyati va dunyo qarashiga mos o'quv usullarini ishlab chiqish yo'lga qo'yildi. Tadqiqot muallifi talabalarning individual hohishlarini inobatga olgan holda o'qitishning imkoniyatlari hamda o'quv materiallarini asoslash, mustaqil o'rganish imkoniyatlarini yaratish va individual yondashuvning ta'lim sifati darajasini oshirish yo'llari **F.E Qodirov** tomonidan yoritilgan. [6]

NATIJA VA MUHOKAMA

Alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan o'quvchilarni o'qitishda innovatsion pedagogik yondashuvlar bugungi kunda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy ta'lim metodlari va didaktik vositalar maxsus ta'limga ehtiyojmant o'quvchilar uchun qulay samarali ta'lim muhitini ta'minlaydi. Bu borada bir nechta innovatsion yondashuvlar muhim. Jumladan, differensial va moslashtirilgan ta'lim ushbu yondashuvda o'quvchilarning individual fikrlashlari inobatga olinadi va o'rganiladi. O'quv dasturlari va metodlari har bir bolaning qobiliyatiga va qiziqishlariga mos ravishda shakllantiriladi. Differensial yondashuv quyidagi shakllarda namoyon bo'lishi mumkin: O'quv materialining murakkablik darajasini moslashtirish; Mustaqil va guruh bo'lib ishlash usullarini

kombinatsiya qilish; Individual o'qitish rejaları asosida ta'lim berish; Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan o'quvchilar ushbu yondashuvlarasosida bir nechta tadqiqotlar samaradorligini oshirishga hizmat qilmoqda. Bunday yondashuvlar o'quvchilarning ijtimoiy holatiga mos keladigan ta'lim jarayoni yuzaga keladi. Bu jarayon maxsus ehtiyojga ega o'quvchilarga yordam berish bilan birga ularning malaka va kompetensiyalarini shakllantirishda yetakchi o'rinni egallaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, moslashtirilgan AKT vositalari va turli xil o'quv uslublari yordamida qiziqish bildirishgan hamda mustaqil faoliyat yuritishda faolliklari sezilarli darajada ortgan. Sababi bunday vositalar orqali o'quvchilar ta'lim olishdagi bir muncha qiyinchiliklarni chetlab o'tadi hamda ta'limga bo'lgan munosabatlari ijobiy tarzga o'zgaradi va faolligi oshadi. Bunday ta'lim turlari o'quvchilarning qobiliyatlariga mos topshiriqlar orqali o'z bilimlarini mustahkamlash imkoniyatini beradi natijada ularning hayotga bo'lgan ishtiyoqini ortiradi. O'tkazilgan tadqiqotlar jarayonida differensial yondashuv asosida ta'lim olgan o'quvchilarning bilim olish jarayoni tezlashgani, ularning mustaqil fikrlash qobiliyatlari rivojlanganligi aniqlangan. Bu o'quvchilarga maxsus texnologiyalar masalan, (audiokitoblar, interaktiv qo'llanmalar, sensorli ekranli qurilmalar,) orqali ta'lim berish natijasida ta'lim samaradorligi oshgan.

Audio kitoblar: Ko'rish imkoniyati cheklangan o'quvchilar uchun samarali vosita hisoblanadi bunda ilmiy manbalar o'qitilib audio shaklida yozib olingan bo'ladi. Audio kitoblar orqali o'quvchilarga ilmiy manbalardan unumli foydalanish imkoniyatlari yaratiladi.

Sensorli ekranli qurilmalar: bugungi kunda ta'lim sohasida eng ommalashgan innovatsion vosita hisoblanadi. Bu vosita alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarni kreativligini oshirishda katta hizmat qilmoqda. Ushbu vositalar orqali interaktiv dasturlardan foydalanish va darsni tushuntirish juda qulay va samaralidir.

Fanlar bo'yicha yaratilgan **Interaktiv qo'llanmalar** alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarning ta'lim sifatini oshirish bilan birga ta'lim sifatini oshirish bilan birga O'qituvchi uchun ham bir qator qulayliklarni yuzaga keltiradi misol uchun dars jarayonida har bir o'quvchi bilan individual muloqot o'rnatish biroz mushkul shu sababdan o'quvchilarga birdek ta'lim berishga harakat qiladi. Bunday vaziyatlarda o'quvchilarni doimiy nazorat qilish har bitta o'quvchining individual harakatlarni sinovdan o'tkazishda interaktiv qo'llanmalar samarali hisoblanadi. Ushbu qo'llanmalar orqali o'quvchilarni dars jarayoniga jalb qilish juda oson usul hisoblanadi. Interaktiv vositalar turli xil videoroliklar va metodik o'yinlar o'quvchilarni darsga bo'lgan tushunchasini shakllantirishda qo'l keladi. Bunday qo'llanmalar animatsiyalar va interaktiv simulyatsiyalar kabi turli multimedialarni kontentlarni qamrab oladi.

Multimedialar: Platformalarda namoyish etilayotgan multimedia audio va vizual ko'rgazmali qurol bo'lib hizmat qiladi. Bu alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarga eshitish va ko'rish orqali darsni tushuntirishda yetakchi o'rinni egallaydi.

Interfaollik: Multimedia kontentiga interaktiv yondashilganida bu o'quvchilarga o'quv jarayonida faol ishtirok etish imkonini beradi. o'quvchilarning ilmiy tushunchalarni yaxshiroq o'zlashtirishi hamda murakkab mavzularni individual tahlil qila olishining asosiy omili differensial yondashuv yordamida o'tkazilgan darslar dir. Tabir joyizki o'quvchilarning bir biriga yordam ko'rsatish, jamoa bo'lib ishlash bir biri bilan do'stlashish umuman aytganda ijtimoiy muloqot qila olish kabi muhim ko'nikmalarning rivojlanishida guruh va juftlik bo'lib ishlash metodikasi sezilarli darajada ta'sir ko'rsatkan.

Moslashtirilgan ta'lim – bu har bir o'quvchining ehtiyojlari, qiziqishlari va imkoniyatlariga mos ravishda shakllantirilgan ta'lim jarayoni. Tadqiqot natijalari sifatida, moslashtirilgan ta'lim usullari bilan o'quvchilarning bilimlarini chuqurlashtirib, amaliy ko'nikmalari mustahkamlanganligi qayd etilgan. Turli o'quv materiallari va moslashuvchan ta'lim metodlari ularga mos keladigan o'qish usullarini shakllantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, maxsus pedagoglar tomonidan individual ta'lim yondashuvlarining qo'llanilishi o'quvchilarning ta'lim jarayonida qatnashishini yaxshilaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, individual yondashuv orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, o'z-o'zini baholashi va o'qishga bo'lgan mas'uliyati oshgan. Har bir o'quvchi o'z bilim salohiyatigaa mos topshiriqlarni bajarganligi tufayli o'z bilimlarini tahlil qilish imkoniyatini qo'lga kiritgan. Shu sababli, alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan o'quvchilar uchun differensial yondashuvlarni keng joriy qilish ta'lim sifatini oshiruvchi omil deb topildi.

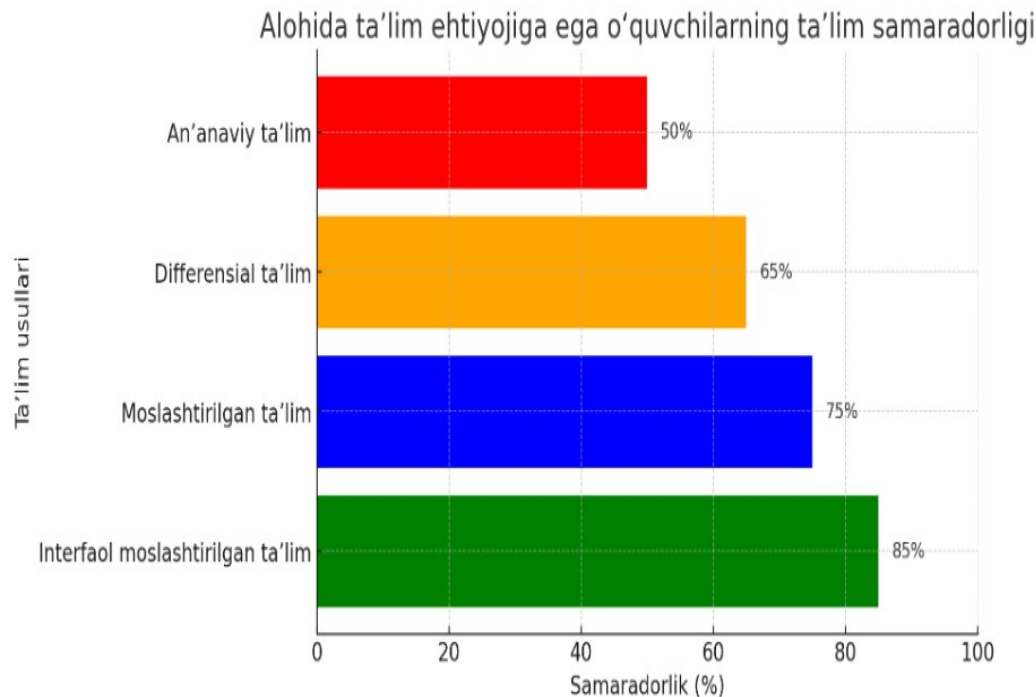

Diagramma tahlili

Yuqoridagi diagramma alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilar uchun turli ta'lim yondashuvlarining samaradorlik darajalarining foiz ko'rsatkichlari ko'rsatilgan.

1. An'anaviy ta'lim (50%)

Bu odatiy ta'lim tizimi bo'lib, barcha o'quvchilar uchun bir xil yondashuv yo'lini qo'llaydi. Bu yondashuvning kamchilik tomoni shundaki alohida ta'lim ehtiyojlariga ega o'quvchilar uchun qiyin bo'lishi mumkin, chunki ularning o'ziga xos ehtiyojlari hisobga olinmaydi.

2. Differensial ta'lim (65%)

Ushbu usulda o'quvchilar turli darajadagi qiyinchiliklarga ega bo'lishi hisobga olinadi. Buning ijobiy tomoni o'quvchilar bilim darajasiga qarab turli topshiriqlar oladi. Minus tomoni hali ham individual ehtiyojlar to'liq qondirilmaydi.

3. Moslashtirilgan ta'lim (75%)

Bu usulda har bir o'quvchining ehtiyojlari, qobiliyatlari va imkoniyatlariga moslashtirilgan ta'lim rejasi ishlab chiqiladi. Maxsus jihozlar, moslashtirilgan o'quv materiallari va individual yondashuv qo'llaniladi.

4. Interfaol usullar bilan moslashtirilgan ta'lim (85%)

Bu eng samarali usul bo'lib, moslashtirilgan ta'lim va interfaol usullar birgalikda qo'llaniladi. Ushbu usulning afzallik jihati shundan iboratki. Laboratoriya mashg'ulotlari, test topshiriqlari, texnologik jarayonlar virtual tarzda bajariladi.

XULOSA

Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega o'quvchilarni ta'lim jarayoniga faol jalb qilish va ularning o'zlashtirish samaradorligini oshirish uchun zamonaviy pedagogik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalaridan ayon bo'ladiki differensial hamda moslashtirilgan ta'lim usullari o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olganligi bilan ahamiyatlidir. Innovatsion texnologiyalar, jumladan interaktiv qo'llanmalar, audio-kitoblar, sensorli ekranli qurilmalar va multimedialar yordamida dars jarayonlari yanada samarali va qiziqarli tashkil etilishi mumkin. Shu bilan birga, Quizlet, Kahoot, Quizizz kabi interfaol platformalar o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi ishtirokini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Tadqiqot natijalar shuni ko'rsatadiki moslashtirilgan ta'lim orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyati, o'z-o'zini baholash ko'nikmalari rivojlanganligi va o'qishga bo'lgan qiziqishining oshgani aniqlandi. Differensial yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonlari ijtimoiy moslashuvni yengillashtirish, kasbiy ko'nikmalarni shakllantirish va o'quvchilarning jamiyatga integratsiyalashuvini ta'minlashga yordam beradi.

Shu boisdan, alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilar uchun moslashtirilgan va interfaol ta'lim metodlarini keng joriy etish ta'lim sifatini oshirishda eng samarali yo'llardan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi asosida demokratik islohotlar yo'lini qat'iy davom ettiramiz // «Xalq so'zi» gazetasi, 2021 yil 7 noyabr, №238 (8018)
2. O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni (2023-yil 23-sentyabr qabul qilingan). <https://lex.uz/docs/-501300>
3. Yosh olimlar ilmiy-amaliy konferensiyasi in-academy.uz/index.php/yo 26 maxsus ehtiyojlarga ega o'quvchilar uchun inkluziv ta'limda raqamli yechimlar va innovatsion metodlar Zayniddinova Aziza Ismoil qizi Buxoro Innovatsiyalar Universiteti
4. Hamroqulova Sh.H "Alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarda ijodiy qobiliyatni rivojlantirishdagi MUOMMOLAR" Международный научный журнал «Научный импульс» № 11 (100), часть 1 июня, 2023 465-467-п.
5. Usmonova D.T "Nogironligi mavjud o'quvchilar bilan ishlashda bo'lajak o'qituvchilarning inkluziv ta'lim kompetentiyasini shakllantirish" "Sharq tillarini o'qitishning dolzarb masalalari" mavzusidagi ilmiy-amaliy konferensiya june 2022
6. Munojatxon Halimjanovna Asranbayeva p.f.f.d. (phd), dotsent maktabgacha va boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrasini mudiri namangan davlat pedagogika instituti "inkluziv ta'lim tizimida imkoniyat cheklangan o'quvchilarni o'qitishga lingvopedagogik yondashuv" april 23-24, 2024 <https://cspu.uz/> international scientific and practical conference
7. Qodirov Farrux Ergash o'g'li Shahrisabz davlat pedagogika instituti Informatika va uni o'qitish metodikasi kafedrasini mudiri PhD, Ilmiy rahbar Fayzullayeva Dilnura Husan qizi Shahrisabz davlat pedagogika instituti, Pedagogika yo'nalishi 1-bosqich talabasi TA'LIMDA DIFFERENSIAL YONDASHUVLAR, TALABALAR EHTIYOJLARIGA MOSLASHTIRILGAN O'QITISH USULLARI.<<Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar:Nazariya amaliyot>>nomli ilmiy, masofaviy,onlayn konfirensiya
8. Madatov Ilhom Yusup O'g'li "Inklyuziv ta'lim" Toshkent-"BEST-PUBLISH" 2024
9. Ta'lim Jarayonida Interaktiv Ta'lim Platformalarning Qo'llanishi Tahlili Karimov Feruz Raimovich 1 2024: Special Issue: Utilization of Scientific Advancements in Research and Education